

Het Zwin herleeft!

Het estuarium en de duinen van het Zwin zijn belangrijke onderdelen van het Natura-2000 netwerk in de grensoverschrijdende Zwinstreek (kaart achteromslag). Hun unieke natuurwaarden zijn in de voorbije decennia door verschillende oorzaken steeds meer onder druk gekomen. In de Zwinvlakte zorgt de verzanding voor het verdwijnen van goed ontwikkelde slikken en schorren en het verdwijnen van voedselaanbod en geschikt broedhabitat voor de kustbroedvogels. Daarom zijn herstelwerkzaamheden ingezet en zal in 2019 de uitbreiding van het Zwin een feit zijn. Het zal de kroon op het werk zijn na circa 15 jaar intensief beleidswerk en natuurbeheer in en rond het Zwin. Via een uitgebreid monitoringsprogramma worden de veranderingen in het Zwin de komende jaren intensief opgevolgd. Dit themanummer bundelt de wetenschappelijke kennis over het gebied en biedt inzicht in een hoopvolle toekomst.

Een vinger aan de pols

Na de aankoop van het Zwin door de Vlaamse Overheid in 2006, herleeft het Zwin door natuurherstelwerken tussen 2011 en 2015 (Lozie et al., 2017). Er werd in 2010 ook gestart met een grensoverschrijdend, uitgebreid onderzoeksprogramma (Cosyns et al., 2014 en 2015). Overheden, professionele onderzoekers en vrijwilligers aan beide zijden van de landsgrens werken hier samen aan (o.a. interview door Nijland, dit nummer).

De kustbroedvogels reageerden quasi onmiddellijk op de nieuw aangelegde eilanden (Stienen et al., dit nummer), wat beloftevol is met het oog op de Zwinuitbreiding waarin voorzien is in de aanleg van een nieuwe set broedvogeleilanden van zo'n 3,5 ha groot. Voor waadvogels is het plaatje vooralsnog minder duidelijk (Devos, dit nummer). Maar het verhoogde aanbod aan lage schorre en slikken met de daarbij behorende macrofauna (Van Colen, dit nummer) zal ongetwijfeld ook hen ten goede komen en het Zwin als 'internationale luchthaven voor vogels' terug op de kaart zetten. Verjonging van het schor door ondiep afgraven is een drastisch maar probaat middel om door strandkweek en zoutmelde gedomineerde vegetaties terug te dringen. Met runderbegrazing alleen is het doorbreken van de strandkweekdominantie op korte ter-

mijn althans, geen evidente zaak (Van Uytvanck et al., dit nummer). Maar met begrazing kan de successie naar dergelijke vegetaties wel afgeremd worden. Het meest optimale begrazingsregime zal door verder onderzoek moeten uitgeklaard worden. Zowel flora-, vegetatie- en faunistische aspecten (bv. nectaraanbod voor wilde bijen, relatie met grondbroedende soorten...) spelen hierin een rol.

Door externe factoren vernauwde de Zwingeul gedurende opeenvolgende jaren in de periode 2012-2016 (Van Quickelborne et al., dit nummer). Ondertussen werden in de Zwinvlakte ook ingrepen op het geulpatroon uitgevoerd, inspelend op de geplande uitbreidingswerken. Er werden geulen uitgegraven en andere gedempt. De combinatie van dit alles zorgde dat het centrale deel van de Zwinvlakte minder vaak en minder lang overstroemde. De vegetatie reageerde hierop vrij snel, de gewijzigde soortensamenstelling in sommige transecten verraadde de verdroging en verzoeting (Provoost et al., dit nummer). Deze kortstondige ontwikkeling wijst meteen op de noodzaak en het belang van een vlotte doorstroming van grote hoeveelheden zee-water doorheen de Zwingeul voor het behoud en de ontwikkeling van een kwalitatief slik en schor. De uitbreiding is meer dan noodzakelijk.

Foto 1. Luchtfoto uit 1959 van de Zwinvlakte. In het zuidoosten zijn twee depressies zichtbaar waar grondspecie voor de versterking van de Internationale Dijk (onderaan in beeld) werd uitgegraven. Deze depressies fungeerden in de daaropvolgende decennia als zandvang. In de noordelijke helft van de Zwinvlakte zijn talrijke vlakvormige sporen van plag- en oppervlakkig graafwerk te zien.

Het Zwin groter, veiliger en waardevoller
 Sinds het ontstaan van de huidige Zwinvlakte door de aanleg van de Internationale Dijk in 1872 werden diverse pogingen ondernomen om de Zwingeuil te beheersen of net open te houden. Die grensoverschrijdende dynamische geul was ook de aanleiding voor de oprichting van de Internationale Zwincommissie (IZC) die er op

moet toezien dat het Zwin als intergetijdengebied blijft behouden. Na de overstromingen in 1953 werd de Internationale Dijk verhoogd en versterkt met zand uit het Zwin. Daarvoor werden een aantal meertjes gegraven die de daaropvolgende decennia als zandvang fungeerden (foto 1). Hierdoor verdween het probleem van de verzanding tijdelijk naar de achtergrond. Maar tegen eind jaren 1980 werd de verzanding weer zo proble-

Zicht op de monding na de werkzaamheden. De monding is nu dubbel zo breed. In het beeld staat een grenspaal die de grens België-Nederland aanduidt (winter 2017, foto: Misjel Decler).

matisch dat men besloot de geul een eind westwaarts te verleggen en aan de monding een zandvang te graven. Zo'n 30 jaar geleden werd de uitbreiding van het Zwin voor het eerst als duurzame oplossing aangehaald voor de verzanding (Coosen & Roelse, 1987). De ontpoldering van de Willem-Leopoldpolder, gecombineerd met het verbreden en verdiepen van

Symboolsoort van de schorre, de tureluur

Dominique Verbelen

Tureluurs broeden zowel in Nederland als in Vlaanderen nog vrijwel uitsluitend in de lage delen van het land, en dan vooral op de kwelders/schorren en binnendijkse zilte graslanden van het Wadden- en Delta-gebied. In Vlaanderen is het Zwin altijd een belangrijk broedgebied geweest. De oudste geregistreerde waarnemingen dateren van 1939. Toen werden ca. 30 broedparen getoet. In de jaren '50 schommelde de populatie rond

Tureluur (*Tringa totanus*)
 (foto: Jeroen Bot, fotodatabank Agentschap voor Natuur en Bos).

de 60 territoria, maar vanaf dan werd een dalende trend ingezet, met nog 45 territoria in 1962 en 1968 en 20-30 territoria in de periode 1971-1978. Begin de jaren '80 bedroeg het aantal territoria in heel Vlaanderen ongeveer 200, waarvan circa 15% in het Zwin. Met vijf territoria in 1989 werd in het Zwin een dieptepunt bereikt. De verzanding en verruiging van het Zwin eiste zijn tol (o.a. Van Colen, dit nummer).

In de jaren '90 steeg het aantal territoria, als reactie op het terugdringen van de verzandingseffecten, opnieuw tot 20-25 en stabiliseerde na 2000 tussen 5 en 20 broedparen.

Het is de vraag hoe de kwaliteit van het broedbiotoop van de tureluur verbeterd kan worden. We verwachten dat de vergroting van het Zwin een positief effect zal hebben en ook de voorziene runderbegrazing. Aanwijzingen hiervoor vinden we in het Zeeuwse deel van het Zwin (fig. 1) waar hoge dichtheden werden bereikt. Ook in het door runderen al enige tijd begraasde Belgische deel, wordt tureluur meer dan elders in het gebied waargenomen. De extensieve begrazing van de Zwinvlakte gevoegd bij de Zwinuitbreiding bieden gunstige vooruitzichten voor de tureluur-broedpopulatie. We gaan dit nauwgezet volgen door middel van grensoverschrijdende monitoring.

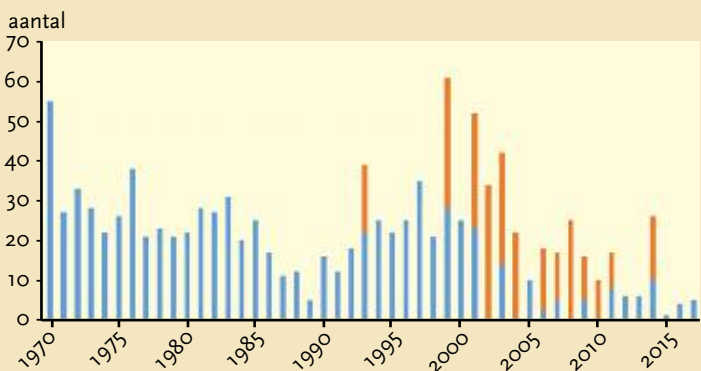

Fig. 1. Aantalverloop van de broedparen tureluur (y-as) in het grensoverschrijdende Zwin voor de periode 1970-2017 (x-as) op basis van jaarlijkse tellingen in het Belgische (■) deel (179 ha) en de beschikbare data voor het Nederlandse (■) deel (65 ha) van het Zwin.

D. Verbelen
 Natuurpuntstudie vzw.
 Coxiestraat 11
 B-2800 Mechelen
 dominique.verbelen@natuurpunt.be

Vrijwilligers van de groep Zwingidsen helpen met de monitoring van de vegetatie-transecten in de Zwinvlakte op Vlaams grondgebied (foto: E. Cosyns, 2017).

de Zwingeuil, is het scenario dat het meest aansluit bij het begeleid natuurlijke landschapstype dat als streefbeeld werd gesteld in de ecosysteemvisie voor de kust (Provoost et al., 1996). Door autonome processen zal het ontpolderde gebied evolueren naar een dynamisch slikken-schorresysteem, waarin verschillende Europees beschermde habitattypen tot ontwikkeling zullen komen. Deze drastische ingreep is de enige manier om dit ecosysteem duurzaam te behouden. Aan de landzijde van de omringende zee-werende dijk worden poelen en grachten gegraven en struweel aangeplant om deze omgeving geschikt te maken als corridor en leefgebied voor onder meer boomkikker (Schenk & Vantorre, dit nummer).

In maart 2016 zijn de uitbreidingswerken gestart. De werkzaamheden aan de Zwingeuil zijn intussen afgerond en de contouren van de nieuwe dijk zichtbaar, samen met het omringende grachtenstelsel en pompgebouw. Momenteel wordt de dijk afgewerkt en wordt de Willem-Leopoldpolder klaargemaakt voor de doorbraak van de Internationale Dijk. Het einde van de werken is gepland voor 2019. Het uitbreidingsproject zorgt niet alleen voor een vermeerdering van de oppervlakte getijdennatuur maar ook voor een duurzamere oplossing van de verzanding.

Tevens verhogen hierdoor de kustveiligheid en de beleving van de Zwinstreek. Een multidisciplinair monitoringsprogramma zal de komende jaren de veranderingen van nabij opvolgen en ons vertellen hoe de morfologie, doelsoorten en doelhabitats in het gebied evolueren in de tijd.

Literatuur

Coosen, J. & P. Roelse, 1987. Zwin. Notitie GWWS-87.607, Dienst Getijdewateren, Middelburg.

Cosyns, E., C. Courtens, L. Lebbe, S. Provoost, C. Van Colen, L. Agten, M. Vincx, D. Verbelen, J. Lambrechts & A. Zwaenepoel, 2014.

Gebiedsvisie voor het grensoverschrijdende uitgebreide Zwin en beheerplan voor het uitgebreide Zwin aan Vlaamse zijde. Rapport, Wvi, INBO en Universiteit Gent i.o.v. Agentschap voor Natuur en Bos, Provinciale dienst West-Vlaanderen.

Cosyns, E., I. Jacobs, M. Jacobs, J. Lambrechts, S. Provoost, A. Van Braeckel, C. Van Colen, D. Verbelen & A. Zwaenepoel, 2015. Monitoring van het natuurherstel in het Zwin 2011 - 2015. WVI, INBO, Natuurpunt en Universiteit Gent i.o.v. Agentschap voor Natuur en Bos en meegefinancierd door de Europese Unie in kader van het LIFE-natuurherstelproject ZTAR.

Lozie, P., R. Strubbe, H. Van Nieuwenhuysse,

S. Loose, R. Vanallemeersch, M. Ekkebus & E. Haverkorn, 2017. Het Zwin herleeft! Zwin Tidal Area Restoration. Agentschap voor Natuur en Bos en de Provincie Zeeland in kader van het LIFE-natuurproject ZTAR.

Provoost, S., G. Rappé, C. Ampe, M. Leten, M. Hoys & M. Hoffmann, 1996. Ecosysteemvisie voor de Vlaamse Kust. II. Natuurontwikkeling. Rapport Universiteit Gent & Instituut voor Natuurbehoud, i.o.v. AMINAL, Afdeling Natuur.

Summary

Revival of the Zwin!

Estuaries are amongst the most scarce ecosystems. The Belgian-Dutch cross-border nature reserve 'Het Zwin' is very important for nature conservation for its variety of sand-dune, salt-marsh, sandflat and mudflat habitats, and the plants and animals that this area supports. From 2011-2019 the Zwin is transforming to maintain this top nature area. In this issue we pay attention to some of the special natural values of the area. In addition authors discussed the bottlenecks in particular the silting up, its effects on the ecosystem and the attempts to tackle this main problem.

Lic. H.H. Van Nieuwenhuysse
Vlaamse Overheid
Agentschap voor Natuur en Bos
Jacob Van Maerlantgebouw
Koning Albert I-laan 1/2 bus 74
B-8200 Brugge (Sint-Michiels)
hannah.vannieuwenhuysse@vlaanderen.be

Dr. E.R. Cosyns
West-Vlaamse Intercommunale
Baron Ruzettelaan 35
B-8310 Brugge
e.cosyns@wvi.be

Meer weten?

Wil je de veranderingen in het Zwin verder volgen? Schrijf je dan in op www.zwinverandering.eu voor de nieuwsbrief. Ook alle onderzoeksrapporten zijn hier raadpleegbaar.

Op bezoek in het Zwin

In juni 2016 openden de Provincie West-Vlaanderen en het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) aan Vlaamse zijde het vernieuwde Zwin Natuur Park. Naast het nieuwe bezoekers- en natuureducatiecentrum is er het ecologisch ingerichte natuurpark met de ooievaarskolonie en de van daaruit toegankelijke Zwinvlakte.

Het infocentrum Zwin te Cadzand vormt sinds 2014 de toegangspoort aan Nederlandse zijde. Het is een onbemande infoplek waar je meer te weten kan komen over zand in al zijn facetten.

Kom zelf kijken!

In het verlengde van hun artikel organiseren de auteurs op **21 september 2018** voor de lezers van De Levende Natuur een excursie naar Het Zwin voor maximaal 30 personen. De verzameltijd is 14 uur bij de parkeerplaats van het Zwin Natuur Park. De verwachting is om ca 17 uur terug te zijn. Wandelschoenen of laarzen zijn aanbevolen. Er zijn aan de excursie geen kosten verbonden. Wie wil, kan deze rondleiding koppelen aan een bezoek van het Zwin Natuur Park. Tickets daarvoor kan je reserveren op www.zwin.be.

Inlichtingen en Aanmelden kan tot **1 september 2018** via e-mailadres: info@zwinverandering.eu. Deelname is in volgorde van aanmelding. Na aanmelding krijgt u een bevestiging en op verzoek een routebeschrijving toegezonden.